

УДК 159.95

Афанасьєва Н.Є., к. психол. н., доцент кафедри загальної психології, УЦЗУ

ВПЛИВ НАВЧАННЯ В УЦЗУ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ СТУДЕНТІВ І КУРСАНТІВ

Представлено результати дослідження деяких соціалізаційних процесів, що протікають у спеціалізованому вищому навчальному закладі і впливають на формування соціальних стереотипів, установок і уявлень студентів та курсантів.

Ключові слова: соціалізація, адаптація, навчання.

Актуальність проблеми. У психологічній традиції соціалізація розуміється як входження асоціального або антисоціального індивіда в суспільне середовище й адаптація до його умов.

Останнім часом все частіше соціалізація визначається як двосторонній процес. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, входячи у соціальне середовище, у систему соціальних зв'язків, а з іншого боку - у процесі соціалізації він активно відтворює систему соціальних зв'язків за рахунок активного входження до середовища. Таким чином, цей підхід акцентує увагу на тім, що людина у процесі соціалізації не тільки збагачується досвідом, але й реалізує себе як особистість, впливаючи на життєві обставини, на оточуючих.

Процес і результат соціалізації містять у собі внутрішній, до кінця не розв'язаний, конфлікт між ідентифікацією особистості із суспільством і відокремленням її. Тобто успішна соціалізація припускає ефективну адаптацію людини до суспільства, з одного боку, та її саморозвиток, активну взаємодію із суспільством, з іншого. Цей конфлікт розкривається у фазовій теорії соціалізації, що припускає фазу соціальної адаптації, яка включає пристосу-

вання індивіда до соціально-економічних умов, рольових функцій, соціальних норм, що складаються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, до соціальних груп, організацій, інститутів, і фазу інтеріоризації - процес включення соціальних норм і цінностей у внутрішній світ людини [1; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз і емпіричні дослідження процесів соціалізації є досить традиційними у психології й мають велику історію, пов'язану з іменами таких видатних психологів, як Андреева Г.М., Андреевкова Н.В., Асмолов О.Г., Гілінський Я.І., Девіс Дж., Кон І.С., Магун В.С., Шихіреєв П.М., Ядов В.А. та інш. У цілому поняття «соціалізація» розкривається як процес засвоєння індивідом протягом його життя соціальних норм і культурних цінностей того суспільства, до якого він належить [1].

Умовно виділяють статичну й динамічну структуру соціалізації. Елементами структури є стійкі, відносно константні утворення. При цьому не враховується різний ступінь їх власної внутрішньої мінливості. До них слід віднести насамперед особистість і суспільство, а також ті соціальні утворення, які сприяють процесу їхньої взаємодії. Поняття «особистість» фіксує соціально значуще в людині, що є, з одного боку, частиною природи, а з іншої, - соціальним індивідом, членом конкретного суспільства. Це її суспільна сутність, що розвивається тільки разом із суспільством або тільки на його основі [4].

Метою нашого дослідження є аналіз соціалізаційних процесів, які протікають у спеціалізованих вищих навчальних закладах, зокрема в УГЗУ.

Виклад основного матеріалу. Для визначення специфіки соціалізаційних процесів нами було розроблено анкету, що складається з 4 блоків (у даній дослідницькій роботі брали участь студенти 3-го курсу УЦЗУ Медяник Ю.Л. і Полторакова Н.Ю.). Дослідження проводилося на базі УЦЗУ в період з 02.12.2006 р. по 15.12.2006 р. Як випробувані виступали курсанти й студенти 5-го курсу (30 курсантів і 30 студентів) віком 21-22 років.

Метою першого блоку анкети було визначення ставлення

студентів і курсантів до бюджетної та контрактної форм навчання; матою другого - визначення наявності у випробуваних упереджень щодо служби жінок у структурі МНС України. Третій блок - оцінка наявності упереджень стосовно студентів і курсантів УЦЗУ з боку офіцерсько-викладацького складу. Метою четвертого блоку є виявлення бажання випробуваних змінити існуючу ситуацію усередині УЦЗУ.

Отримані результати свідчать про те, що погляди студентів і курсантів 5-го курсу УЦЗУ щодо розходжень між бюджетною та контрактною формами навчання збігаються. Обидві групи випробуваних стверджують, що існують розходження у правах і обов'язках курсантів і студентів. 26% курсантів і 10% студентів бачать розходження між двома формами навчання в УЦЗУ тільки в тому, як конкретна форма навчання (бюджетна або контрактна) впливає на ставлення офіцерсько-викладацького складу до студентів.

Оцінка курсантів і студентів переваг контрактної й бюджетної форм навчання: 52% курсантів відповіли, що немає ніяких переваг, а 52% студентів сказали, що перевага полягає у наявності вільного часу у студентів, порівняно з курсантами.

Більшість студентів зауважила, що курсанти мають переваги в тім, що вони обов'язково одержують розподіл на місце роботи (38%), їхнє навчання не оплачується (25%) і в тім, що на відміну від студентів курсанти одержують стипендію (16%). Всі студенти зацікавлені в одержанні розподілу на місце подальшої роботи у структурі МНС України. Увага курсантів зосереджена на тому, що саме спільне проживання, несення служби є основою для формування згуртованого колективу, міцних дружніх стосунків. Тобто на процес соціалізації курсантів, що є специфічним для вищого навчального закладу МНС України, вплинула колективна форма існування.

Наявності упереджень щодо служби жінок у структурі МНС України виявлено не було. Всіх досліджуваних курсантів і студентів, за винятком 2 чоловік, улаштовує спільне навчання з дівчатами. Але приблизно 30% курсантів і 30% студентів вважають, що не можна приймати на курсантську службу дівчат.

Ми вважаємо, дане упередження пов'язане зі специфікою служби у структурі МНС України, яка у розумінні деяких курсантів і студентів не призначена для жінок.

Більша частина курсантів (62%) вважають, що ставлення викладачів і офіцерів до тих, хто навчається на бюджетній формі навчання, не відрізняється від їхнього ставлення до тих, хто навчається на контрактній формі. У свою чергу більша частина студентів (72%) вважають, що різниця у відносинах існує. Випробувані-студенти, так само як і випробувані-курсанти, вважають, що люди, які беруть участь у процесі навчання й виховання курсантів, мають сформовані образи особистості курсанта і студента вищого навчального закладу МНС України і відповідно до даних уявлень будується процес міжособистісного спілкування

Ні курсанти, ні студенти, що взяли участь у дослідженні, не хочуть змін у відносинах між курсантами й офіцерсько-викладацьким складом, між студентами й офіцерсько-викладацьким складом, а так само не хочуть міняти ті відносини, які склалися у процесі навчання між курсантами і студентами. Відповідно можемо констатувати, що ті норми взаємин, які існують в УЦЗУ, повністю влаштовують студентів і курсантів випускного курсу.

На наш погляд, курсанти краще соціально адаптувалися в УЦЗУ, ніж студенти, тому що 55% курсантів не бажають щонебудь змінювати і відповіли, що нехай все залишається так, як є, тобто вони приймають ті норми, які існують на сьогоднішній день у структурі УЦЗУ. Більша частина студентів (67%) висловила бажання прирівняти можливості курсантів і студентів щодо працевлаштування, тобто виступили проти дискримінаційних тенденцій між тими, хто навчається в УЦЗУ.

Але є частина випробуваних-курсантів (17%), які відповіли, що питання працевлаштування в першу чергу необхідно вирішити щодо курсантів, а потім студентів, тим самим підкреслюючи різницю між статусом курсанта і статусом студента.

Після проведення анкетування курсантів і студентів 5-го

курсу УЦЗУ можна сказати, що випробувані у процесі соціалізації увищому навчальному закладі, засвоїли певний соціальний досвід, систему соціальних зв'язків. Так само судячи з результатів нашого дослідження, можна сказати, що випробувані ідентифікують себе з тим соціальним середовищем, що існує в УЦЗУ.

У результаті соціалізації у курсантів і студентів 5-го курсу сформувалися певні стереотипи, джерелом формування яких є як особистий досвід, так і вироблені суспільством норми (у даному випадку норми, що існують в УЦЗУ). Різні соціальні групи і мікрогрупи (у нашому випадку мікрогрупами є курсантська і студентська, але також представники даних мікрогруп входять до групи тих, хто навчається в УЦЗУ) сформували певні стереотипи, стійкі пояснення деяких фактів, звичні інтерпретації речей. Це цілком логічно, тому що стереотипізація - необхідний і корисний інструмент соціального пізнання світу. Вона дозволяє швидко й на певному рівні досить надійно категоризувати, спростити соціальне оточення людини, зробити його зрозумілим, тобто прогнозованим.

Соціальні уявлення випробуваних є схожими в оцінках бюджетної й контрактної форм навчання, служби жінок у структурі МНС України і необхідності зміни деяких відносин усередині вищого навчального закладу.

Висновки. Таким чином, нами було виявлено, що соціальне середовище УЦЗУ впливає на формування стереотипів, уявлень, установок студентів та курсантів. Дане соціальне середовище має установлені специфічні норми і правила воєнізованого вищого навчального закладу, такі як несення служби тим, хто навчається за бюджетною формою навчання, а, у свою чергу, для учнів контрактної форми навчання так само прийняття й урахування у поведінці правил УЦЗУ.

Проблема впливу навчання у вищих навчальних закладах різної спеціалізації на процеси соціалізації тих, хто навчається, має велике значення на сучасному етапі розвитку суспільства і потребує подальшого соціально-психологічного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология. М: Аспект Пресс, 2000. – 376 с.
2. Агеев В.С. Психологическое исследование социальных стереотипов / В.С.Агеев // Вопросы психологии. – 1986. – № 1.
3. Қрысько В.Г. Социальная психология. М., 2001. – 368 с.
4. Парыгин Б. Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории. СПб., 1999. – 294 с.